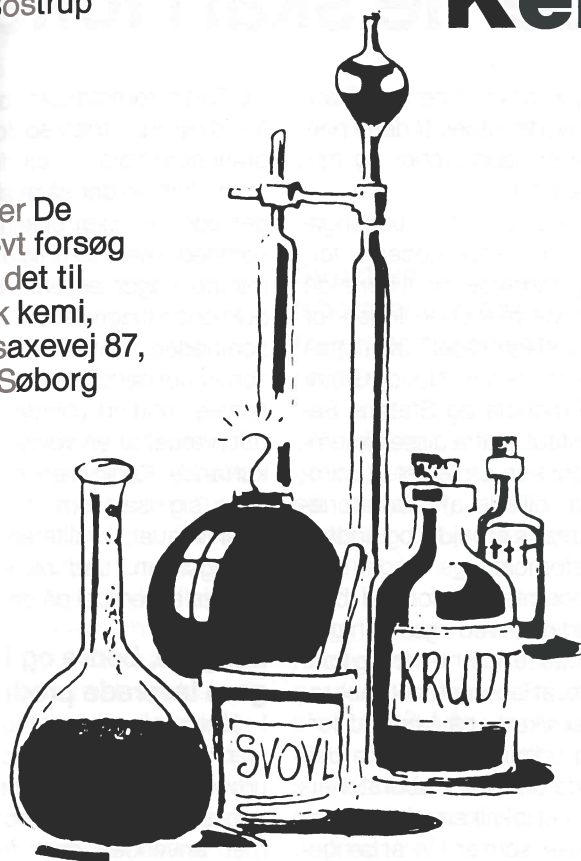

Kender De
et sjovt forsøg
Send det til
dansk kemi,
Gladsaxevej 87,
2860 Søborg

Jern, svovl – og Ludvig Holberg

af
Ole Bostrup

Indledning

Ludvig Holbergs interesse for naturvidenskab er af betydning for at forstå udviklingen i slutningen af 1700-tallet i Danmark (1). Såvel Ulrik Green (2) som Jens Kraft (3) var påvirket af Holberg.

Epistel 269 om Vandsøjler over Havet, som Holberg udgav i 1750, kan ses som en naturlig publikation i vor serie af Kemiske Småforsøg, og derfor vil vi bringe den ordret. Den er sjældent læst, og den forekommer ikke i de almindeligt tilgæn-

gelige antologier, – men naturligvis i den store samling, som Billeskov Jansen udgav for snart 40 år siden.

Dansk Kemi overlader det til læserne at forsyne teksten med de kommentarer af kemisk art, som vi 240 år efter kan forsyne den med.

»Epistola CCLXIX Til **

Saasom den **Chinesiske** Skib er lykkelig hjemkommet, og haver med sig bragt en god Ladning, saa **gratulerer** jeg min Herre,

som derudi haver en Part. Jeg taledede forgangen Uge med en af Skibs-Folkene. Den samme fortaalte mig det Mærkværdigste, som var hændet paa Rejsen: Han beskrev mig blandt andet en Vand-Støtte, --- som de havde seet under Linien; og mærkede jeg, at han var af samme Tanker som Alle Søe-Mænd, og de fleste Naturkyndige, nemlig, at slige Vand-Bierge forårsages af Solen, som optrækker saadan Mængde Vand af visse Steder paa Havet. Jeg derimod er ikke af den Meening, saasom man ikke vel kand fatte, hvis Solen skulde virke saa stærkt paa eet Sted alleene og alleene paa en stakket Tiid, da dens Varme stedse paa lige **Grad** er lige stor: Jeg holder for, at saadant ikke kan forårsages uden af underjordiske **Inflammation**, ligesom de Ild-Bierge **Ætna**, **Vesuvius** og **Hecla** skyde Ild, Røg og Steene i Vejret, naar den underjordiske **Svovl** og **Salpeter** Materie antændes: Thi det er ikke meere underligt, at saadan **Inflammation** kan skee paa Havets Bund end under et Snee- og Iis-Bierge som **Hecla**. En berømmelig Fransk **Chymist** nemlig **M. Lemery**, // haver søgt ved Konst at tilvejebringe saadanne **Phænomena**.

Han haver en Fod dyb need udi Jorden om Sommeren need-gravet en Hob Jern-Fliser med **pulveriseret Svovl**, hvilket han med Vand haver blødet, og deraf gjort en Kage. Efterat dette havde ligget 8 eller 9 Timer skuilt under Jorden, hævede Jorden sig og udskjød svovlagtig Røg og siden Ild-Flammer. Det er i saa Maade ingen Tvivl, at, hvis samme Prøve havde kundet været gjort paa Havets Bund, man jo havde villet see samme Virkning, saa at Vandet vilde have oprejst sig i **Columner**, nemlig saadanne som Søe-Folk see paa lange Rejser. Denne Meening underkaster jeg dog andres Skiønsomhed. Jeg forbliver &c. //«

Litteratur:

Epistola CCLXIX blev trykt i »Lud. Holbergs Epistler, Befattende Adskillige historiske, politiske, metaphysiske, moralske, philosophiske, Item Skiøntsomme Materier«. Tomus III. København, 1750.

Tidligere har jeg skrevet om Holberg-tiden i

1. »Ludvig Holbergs moralske tanker om naturvidenskab«. Naturens Verden (1984) 467.
2. »Ulrik Green«. Naturens Verden (1974) 146.
3. »Jens Kraft«. Naturens Verden (1989) 112.
4. »Georg Detharding«. Fysisk Tidsskrift (1971) 11.